

بررسی سبک‌های فرزند پروری و شیوه‌های تربیت دینی بر اساس آیات و روایات

ستاره عزیزی

کارشناسی، علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور مرکز قم، قم، ایران

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی سبک‌های فرزند پروری و شیوه‌ها و نقش‌های الگویی والدین در تربیت دینی فرزندان با بهره‌گیری از آموزه‌های تربیتی قرآن کریم و روایات ائمه معصومین علیهم‌السلام است. این پژوهش به روش کتابخانه‌ای انجام شد و برای گردآوری مطالب ضمن مراجعه به کتابخانه و استفاده از کتب معتبر علمی از مجموع مقالات و مطالب مندرج در مجلات و فصلنامه‌ها و پایان‌نامه‌ها و همچنین از نظرات کارشناسان و اندیشمندان نیز بهره‌برداری شد. در این پژوهش پس از بررسی مفاهیم سبک‌های فرزند پروری و انواع آن به بررسی ماهیت تربیت دینی و نقش الگویی والدین در تربیت فرزندان پرداخته خواهد شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که روش‌های فرزند پروری و نگرش مذهبی والدین در تربیت دینی فرزندان تأثیر مستقیم داشته و سبک فرزند پروری منطبق بر آموزه‌های دینی و رعایت آداب اسلامی از سوی والدین با تربیت دینی فرزندان آن‌ها رابطه معناداری دارد.

واژه‌های کلیدی: سبک‌های فرزند پروری، تربیت دینی الگوی تربیتی والدین آموزه‌های قرآنی و اسلامی.

---

۱. مقدمه

فعالیت‌های تربیتی از جمله فعالیت‌های اساسی است که در حیات فردی و جمعی انسان تأثیری انکارناپذیر دارد. این فعالیت‌ها برای تحقق اهداف مورد نظر، تابع اصل یا اصولی هستند. مشخص کردن اصول تربیت در هر حیطه دینی اجتماعی اخلاقی، عقلانی و غیره که باشد، از جمله اقدامات اساسی است که باید قبل از هر فعالیت تربیتی انجام پذیرد. این اصول از هر منبعی اخذ شوند فلسفه دین روان شناسی جامعه شناسی و سایر رشته‌های معرفتی و علمی باید پاس داشته و به رعایت آن‌ها اهتمام ورزیده شود؛ در غیر این صورت جریان تربیت در فرایند خود تا رسیدن به هدف نهایی دستخوش مخاطره خواهد شد. تربیت در سازندگی انسان وسیله‌ای برای جهت دادن و هدایت وی است. از طریق تربیت می‌توان آدمی را به بلندترین نقطه جمال و کمال رساند و از طریق تربیت است که می‌توان انسان خام و ناپخته را به انسانهای متفکر و مدیر در سطح جهانی و بین المللی تبدیل کرد و در جنبه اجتماعی باز تربیت عامل بزرگی برای همسازی و تفاهم داشتن در حیات اجتماعی توأم با صلح و سعادت است تربیت امری است که وجودش برای ادامه همه جوامع انسانی ضروری است. اسلام والدین را در امر تربیت و پرورش اخلاقی فرزندان خویش مسئول می‌داند و تربیت درست کودکان را از حقوق مهم و اساسی آنان می‌داند. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله درباره پرورش اخلاقی کودکان فرمودند: خداوند رحمت کند پدری را که فرزندش را به نیکوکاری وادارد و به او احسان کند و همراه و همراز وی باشد و او را به دانش و ادب آراسته سازد. اصلی که از اسلام با استفاده از شواهد قرآنی و روایات متعدد حاصل می‌شود و در مسایل تربیتی بسیار مفید و قابل بهره‌برداری است این است که اساسا انسان به گونه‌ای آفریده شده که متوجه خیرات و کمالات در خود او و در ذات و جانش وجود دارد؛ یعنی خداوند استعدادی به انسان داده است که میتواند رو به کمال و رشد حرکت کند و اوج بگیرد. ذاتا این گونه آفریده شده است و نفس و ما سویها فآلهمها فجورها و تقویها یعنی اساسا انسان خود به خود میتواند خیر و شر را تمیز بدهد. این بینش و درایت این بصیرت و روشن بینی در کنه ذات انسان قرار داده شده است؛ اما این آیینی‌ی دل‌زنگار بر می‌دارد؛ این آیینی‌ی روح و نفس در اثر غبارهای تربیتهای غلط خرافات افسانه‌ها، اساطیر و شهوات زنگار می‌گیرد و مانع میشود از این که روح و نفس و جان آدمی بتواند رشد و نمو خود را بکند و به سوی کمال تربیت و پیشرفت و بالا رفتن گام بردارد. باید این غبارها و زنگارها و آلودگی‌ها از محیط دل و صفحه‌ی روح پاک شود در غیر این صورت تربیت و تعلیم نیز یا اثر کامل ندارد و یا تأثیر معکوس خواهد داشت؛ مثلا کسانی معلومات فراوانی پیدا می‌کنند اما چون تربیت کافی اخلاقی ندارند و روحشان از آلودگی‌ها پاک نشده است این معلومات برای آن‌ها وسیله‌ای برای شرارت و سوی استفاده و بهره‌برداری غلط می‌شود؛ اما اگر روح و اخلاق از آلودگی‌ها مذهب و پاک شود انسان میتواند از سرمایه‌ای که در اختیارش می‌گذارند بهره‌برداری بیشتر و بهتری بکند. شیوه‌های فرزند پروری شامل دو معیار عمده هستند محبت و کنترل والدین، کنترل والدین آن دسته از رفتارهای والدین را شامل میشود که در خدمت جامعه پذیری فرایند انتقال ارزش‌های اجتماعی از والدین به فرزندان کودک قرار دارد. این امر به صورت توانایی والدین در اعمال رهنمود، ثبات توانایی تحمل رفتارهای نامطلوب برای مثال فریاد کشیدن بهانه جویی و... و استفاده از مشوقها و تقویت‌ها نمود دارد. محبت نیز شامل صمیمیت علاقه‌مهربانی و عاطفه والدین میباشد و از آنجایی که انسان موجودی دو بعدی و شامل جسم و روح است، این دو تأثیر متقابل بر یکدیگر دارند. از این رو نگاه مربی و پدر و مادر باید به هر دو بعد معطوف شود. بنابر تحقیقاتی که به وسیله دانشمندان رفتار شناس صورت گرفته بیش تر نابسامانی‌ها و بزهکاری‌های رفتاری در بزرگسالان نتیجه تربیت غلط و برخورد ناصحیح در دوران اولیه رشد و آغاز سال‌های زندگی است در واقع اساس و پایه اصلی شکل‌گیری شخصیت انسان در دوران هفت سال اول زندگی است؛ همان دوران حساسی که کودک در کنار والدین به سر می‌برد؛ بنابراین در این پژوهش با توجه به اهمیت سبک فرزند پروری والدین به بیان تاثیر این مهم در تربیت دینی فرزندان خواهیم پرداخت و به این سوال اساسی پاسخ خواهیم داد که سبک‌های فرزند پروری والدین چه نقشی در تربیت دینی فرزندان بر اساس آموزه‌های قرآن کریم و سیره اهل بیت علیهم السلام خواهد داشت؟

۲. مبانی نظری

۱-۲. تعریف فرزند پروری

فرزند پروری از ریشه پاریو (pario) به معنی زندگی بخش گرفته شده است. منظور از شیوه‌های فرزند پروری روشهایی است که والدین برای تربیت فرزندان خود به کار می‌گیرند و بیانگر نگرش‌هایی است که آن‌ها نسبت به فرزندان خود دارند و همچنین شامل معیارها و قوانینی است که برای فرزندان خویش وضع میکنند ولی باید پذیرفت که رفتارهای فرزند پروری به واسطه فرهنگ نژاد و گروه‌های اقتصادی تغییر میکند. (سایت www.mehremadar.com).

۲-۲. تعریف تربیت

تربیت از ریشه «ربو» و باب تفعیل است و در این ریشه معنای زیادت و فزونی می‌دهد و با توجه به ریشه آن به معنی فراهم آوردن موجبات فزونی و پرورش است؛ از این رو به معنی تغذیه طفل به کار میرود. علاوه بر این تربیت به معنی «تهذیب نیز استعمال شده که به معنی زدودن خصوصیات ناپسند اخلاقی است. گویا در این استعمال نظر بر آن بوده است که تهذیب اخلاقی مایه فزونی مقام و منزلت معنوی است و از این حیث میتوان تهذیب را تربیت دانست باقری (۱۳۸۴) (۳۷)

۳-۲. تعریف لغوی تربیت

نشو و نما دادن زیاد کردن برکشیدن و مرغوب یا قیمتی ساختن است. در این معنی اخیر تربیت از حد افراط و تفریط بیرون آوردن و به حد اعتدال سوق دادن تعریف شده است. شکوهی، ۱۳۷۸ (۲) رشد دادن یا فراهم کردن زمینه مناسب برای رشد و شکوفایی استعدادها و به فعلیت رساندن قوای نهفته یک موجود را تربیت گویند که باید با اصولی همراه باشد تا به نحو احسن صورت گیرد (رهبر، ۱۳۸۵، ۶). از دیدگاه صاحب نظران علم اخلاق فراهم آوردن زمینه برای رشد و پرورش استعدادهای درونی هر موجود و به ظهور و فعلیت رسانیدن امکانات بالقوه موجود در درون او را تربیت می‌نامند (سادات، ۱۳۸۲، ۷)؛ بنابراین میتوان گفت هر گونه تغییر مطلوبی که باعث رفتار مثبت و مطلوب در انسان شود تربیت نامیده میشود و این تغییرات باید در رفتار گفتار نگرش و اعمال آن‌ها به طور آشکار بروز و ظهور نماید.

۴-۲. تعریف تربیت دینی

تربیت دینی در ادبیات رایج اصطلاحاً به مفهوم جنبه‌ای از روند تعلیم و تربیت، ناظر به پرورش ابعاد شناختی عاطفی و عملی متربی از لحاظ التزام او به دینی معین است. در دایره المعارف بین المللی، تعلیم و تربیت چنین تعریف شده است آموزش منظم و برنامه ریزی شده که هدف آن دست یابی فرد به اعتقاداتی درباره وجود خداوند متعال حقیقت جهان هستی زندگی و ارتباط انسان با پروردگارش و دیگر انسانهایی است که در جامعه با آن‌ها زندگی می‌کند و بلکه ارتباط با همه احاد بشر است قاسم پوردهاقانی و جعفری، ۱۳۸۸، ۳۱. تربیت دینی به معنای فعالیت‌های نظام مند و برنامه ریزی شده نهادهای آموزشی جامعه به منظور آموزش بینش منش و آموزه‌های دین به افراد است به گونه‌ای که در عمل نیز به آن‌ها پایبند باشند یا به عبارت دیگر تربیت دینی به هر گونه فعالیت هدفمندی گفته می‌شود که در نظام آموزش و پرورش کشور به منظور تقویت ایجاد شناخت و باور به معارف دینی گرایش به ارزشها هنجارهای دینی و التزام عملی به احکام و دستورات دینی طراحی شده است. تقوی نسب و همکاران ۱۳۸۸ (۲۷) تربیت دینی فرایندی است که در راستای ارضای نیاز فطری به دین بخش مهمی از زندگی افراد را در بر میگیرد. اگر الگوی مطلوبی برای تربیت دینی در دسترس متصدیان این امر نباشد به خطا رفتن آن‌ها در فهم اهداف روشها و محتوای تربیت دینی لطمه بسیار سنگینی به رشد دینی افراد وارد میسازد عطاران، ۱۳۶۶، ۱۲. با این اوصاف تربیت دینی آن هم در دین اسلام عبارت انداز ایجاد رفتار مطلوب در فرد که منبعث از قرآن کریم احادیث و روایات

است که در آن ضمن خودشناسی به خدانشناسی رسیده باشد و در جهت تحصیل علم و معرفت و فضایل اخلاقی و دستورات دین کوشش نماید.

۲-۵. تعریف خانواده

نیا ن د (امر) - ۱- اهل خانه اهل البیت - مجموعه افراد دارای پیوند سببی یا نسبی که در زیر یک سقف زندگی میکنند - مجموعه خویشاوندان خاندان - تیره، خاندان (معین فرهنگ فارسی معین خانواده { ن ا ن د ا د } (مرکب) خاندان. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). دودمان. (دهخدا علی اکبر، لغت نامه دهخدا)

عمده تحقیقات انجام شده نشان می‌دهند که تربیت دینی توسط خانواده‌ها نقش اساسی در سلامت روان و سازگاری اجتماعی فرزندان دارند. همچنین پژوهشها مؤید این مطلب هستند؛ که مذهب میتواند خویشتن داری که عنصر اساسی در تربیت است را افزایش دهد و در این میان خانواده و به ویژه والدین میتوانند به عنوان اصلی ترین و اساسی ترین عنصر تربیت دینی تلقی شوند.

۲-۶. تربیت دینی فرزندان

تربیت دینی فرزندان امری لازم و ضروری است و این ضرورت حداقل از دو دیدگاه فردی و اجتماعی قابل رسیدگی است. از لحاظ فردی مذهب و دین پایه و خمیر مایه همه جوانب و ابعاد زندگی فرد و سبب بسیاری از ریشه‌ها و ایستایی‌ها است. چه بسیارند امانت‌های الهی که در سایه بی توجهی اولیای فرزندان به جنبه‌های عقیدتی و مذهبی او دچار تزلزل میشوند و یا اینکه کودکانی را می‌شناسیم که میتوانند در آینده‌ای نزدیک اعضای مفید به حال خود و اجتماع تربیت شوند. تربیت دینی کنترلی برای اخلاق و ضابطه‌ای برای حیات فردی و اجتماعی به منظور رشد معنویت و آرمان‌گرایی است. دین میتواند تقویت‌کننده جنبه فراخود یا وجدان اخلاقی فرد باشد و زمینه را برای وسعت بخشیدن به اطلاعات او فراهم آورد. حجابهای شک و تردید در سایه آن برداشته میشود و انسان به مرحله‌ای از لحاظ رشد می‌رسد که در سایه استدلال عقلی میسر نیست تربیت دینی فرد را از سقوط حتمی می‌رهاند. و موجب رشد و تعالی وی میشود در جنبه اجتماعی دین و مذهب عامل انس و الفت هستند و همچنین عاملی برای کنترل فرد در اجتماع که خود را از ایذا و شرارت‌ها و پلیدی‌ها دور نگه دارد سادات نجومی ۱۳۹۰ (۲۱). اگر باور داریم که دین برای خانواده اقتصاد سیاست و آموزش دستورات و تعالیمی دارد باید قبول کرد که تربیت دینی فرزندان امری بسیار مهم و ضروری است و این امر مهم محقق نخواهد شد جز اینکه والدین بدانند مسئول بخشی از شکست و صدمه فردی و جمعی فرزندان‌شان در آینده هستند فرزندان بر اساس آنچه که دیده‌اند و شنیده‌اند، می‌آموزند و عمل می‌کنند و از این رهگذر نقش والدین پرمعنا خواهد بود.

۲-۷. نقش خانواده و تعلیم و تربیت

خانواده اساسی ترین رکن در تربیت و یک نهاد طبیعی فطری الهی و مهم ترین مکتب تربیت و تکامل انسانها است و نخستین کانون رشد و آرامش بشری به شمار می‌آید. خانواده نهادی طبیعی است؛ چون بر اساس طبیعت آدمی به عنوان یک مخلوق مانند سایر مخلوقات با اصل تکوین مطابقت دارد و همچون اصل کلی حاکم بر همه پدیده‌های عالم در حرکت از نقص به سوی کمال اند. پس تمام عالم بر طبق رحمت خلق شده و بر اساس حکمت به سوی کمال خویش در حرکت هستند خانواده نهادی است فطری و الهی؛ زیرا که با فطرت و سرشت آدمی از نظر اشتیاق و احتیاج مطابقت دارد (حاجی بابایی، ۱۳۹۱، ۳). حقوق فرزندان با مسئولیتهای والدین از دیدگاه آیات و روایات با بررسی آیات و روایات میتوان اهم حقوق فرزندان با مسئولیتهای والدین را در موارد ذیل بر شمرد:

نام نیکو

نخستین حق و یکی از مهمترین حقوق فرزند آن است که برای او نام نیکو، با معنا و زیبا انتخاب کنیم. شیخ حر عاملی، پیشین، ج ۱۵، ص ۱۲۲-۱۲۴ چرا که نام انسان در روح و روان وی تأثیر میگذارد و میتواند او را به جانب محتوا و مضمون آن نام سوق دهد. بر همین اساس، آدمی از نام زیبا مسرور گشته، به آن افتخار می ورزد و از نام بد رنج برده از آن شرمسار میگردد محمد تقی فلسفی، پیشین، ج ۲، ص (۲۲۴ - ۲۲۷) حال چه خوب است از میان نامهای نیکو نامی را برگزینیم که همواره الگویی والا و عینی را در مقابل ما قرار دهد. نام های امامان و پیامبران و انسانهای نیک در پیوند فرزندان مان با آن قهرمانان تاریخ تأثیری فراوان دارد بر همین اساس، امام حسین بن علی علیهما السلام برای تمام فرزندان خویش نام مبارک فاطمه و علی را برگزیده بود تا یادآوری مکرر آنها در عصر غربت آن دو شخصیت بزرگ زمینه بازتولید آن قهرمانان را فراهم آورد و افراد و جوامع را از شعاع های وجودی شان بهره مند سازد.

مهر و محبت

والدین باید محبت خویش را به فرزندان نشان اظهار نموده و تنها به دوستی قلبی بسنده نکنند؛ زیرا برای کودکان فقط آنچه قابل مشاهده و لمس است معنا و مفهوم می یابد. محبت های والدین باید در نوازشها بوسه ها آغوش گرفتنها تبسم ها و حتی نوع نگاه ها و آهنگ سخنان شان نمود و ظهور داشته باشد. بر همین اساس پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله می فرماید: «نگاه محبت آمیز پدر به فرزند عبادت محسوب میشود محدث نوری، پیشین، ج ۱۵، ص ۱۶۹-۱۷۰ و هر کس فرزند خویش را ببوسد خداوند برای او ثوابی در نظر میگیرد و هر کس فرزندش را شاد گرداند، خداوند او را در قیامت شاد می سازد محمد باقر مجلسی، پیشین، ج ۱۰۱، ص (۹۹) امام صادق علیه السلام نیز می فرماید: «خداوند بنده ای را به دلیل محبت بسیار به فرزندش مورد رحمت خویش قرار می دهد. شیخ حر عاملی، پیشین، ج ۱۵، ص ۲۰۱) همچنین در روایتی دیگر از موسی علیه السلام نقل می فرماید که او از خدا پرسید: «پروردگارا چه عملی نزد تو نیکوتر است؟ خداوند در پاسخش فرمود محبت به کودکان؛ چرا که من فطرت آنها را بر یگانگی خویش قرار داده ام و لذا اگر آنها را بمیرانم از روی رحمتم به بهشت جای شان دهم.» محمد باقر مجلسی، پیشین، ج ۱۰۱، ص ۹۷

محیط سالم

یکی از نکاتی که در روایات به آن سفارش بسیار شده انتخاب محیطی سالم برای رشد کودکان و به حداقل رساندن عوامل منفی تأثیر گذار بر آنها است. شیخ حر عاملی، پیشین، ج ۱۵، ص ۱۲۳ انتخاب محله مناسب مدرسه خوب اطرافیان و دوستان شایسته و... همگی تأثیر به سزایی در تربیت فرزندان داشته و از مسئولیتهای مهم والدین به شمار میروند چرا که محیط گناه آلود روان را فاسد و مسموم ساخته خانه دل را تاریک مینماید شاید به همین دلیل است که مسلمان حق ندارد در محیط آلوده ای که قادر به حفظ دین و عقیده خود در آن نیست، زندگی نماید و کمترین وظیفه او مهاجرت از آن محیط مسموم است. علی قائمی، هدایت نوجوانان به سوی نماز ستاد اقامه نماز، ۱۳۷۳، ص (۴۰) یکی از اموری که در سالم سازی محیط رشد فرزندانمان تأثیر فراوان دارد، آموزش محرم و نامحرم کنترل معاشرتها با جنس مخالف و جداسازی بستر خواب فرزندان است. معاشرت مختلط دختران و پسران در مجالس عروسی میهمانی ها و... تأثیر فراوانی بر تغییر روحیه دینی و بینش معنوی آنها خواهد گذاشت. این مسأله در مورد دختران اهمیت بیشتری دارد؛ زیرا آنها زودتر از پسران به بلوغ می رسند بستر کودکان نیز باید در شش سالگی از هم جدا شود. رعایت این اصول به تدریج سبب میشود هر یک از پسران و دختران نقش مردانه و زنانه مناسب را یافته و برای دوران بحران زای بلوغ آماده گردند. نوه امام رحمه الله عاطفه اشراقی در این باره خاطره ای شنیدنی دارد: از مسائلی که امام زیاد به آن توجه داشتند محدود بودن روابط زنان و مردان بود. یادم است که ده سال پیش نداشتم و با برادرها و پسرخاله هایم بازی میکردم و در عین حال حجاب نیز به سر داشتم. امام یک روز مرا صدا زد و فرمود: شما هیچ تفاوتی با خواهرتان ندارید، مگر او با پسرها بازی می کند که شما این کار را میکنید و از آن روز به

بعد دیگر من در بازی پسرها شرکت نمی کردم. مطهری جلوه های رفتاری خمینی، ص ۱۵۳ محیط درونی خانه نیز باید از هرگونه عوامل منفی در تربیت فرزندان تهی باشد؛ روابط جنسی والدین به هیچ وجه نباید در معرض دید فرزندان قرار گیرد به تدریج باید به کودک آموزش داد که در اطاق خاص خود بخوابد و برای رفتن به اطاق والدین اجازه بگیرد. قرآن کریم نیز در آیه ۵۸ و ۵۹ سوره نور به این امر تصریح نموده است. (طیبی، پیشین، ص ۱۵۴) در روایات حتی از هم بستری در مکانی نزدیک به محل خواب نوزادان نیز نهی شده و انجام این عمل موجب پیدایش انحرافات جنسی در بزرگسالی آن‌ها شمرده شده است.

آموزش قرآن

در روایات از آموزش قرائت قرآن به عنوان یکی از وظایف والدین در تربیت فرزندان یاد شده است. (محمدی ری شهری میزان الحکمه دار الحدیث، ج ۴، ص ۳۶۷۹-۳۶۸۰) بر همین اساس امام علی علیه السلام به معلمی که بسم الله الرحمن الرحیم را به فرزندان خردسالش آموخته بود به گنجایش دهان استاد طلا و جواهر هدیه داد. امام حسن عسکری علیه السلام نیز در روایتی ثواب آموزش قرآن به فرزندان را تشکیل دهنده بخش بزرگی از نامه اعمال والدین می شمارد. محدث نوری پیشین، ج ۱، ص ۲۹۰ این سفارشها همگی از آن رو است که قرائت قرآن در جوانی موجب آمیختگی مفاهیم آسمانی آن با روح و روان کودک گشته و ذهن و اندیشه وی را قرآنی و الهی می گرداند و در نتیجه ضمانتی درونی در مقابل انحرافات اخلاقی و اجتماعی بدو می بخشد.

آشناسازی با مفاهیم و معارف اسلامی

افزون بر قرائت قرآن باید معانی، مفاهیم داستانها و مثلهای قرآن را به کودکانمان بیاموزیم و در کنار آن با روایات و احادیث معصومین علیهم السلام آشنای شان سازیم و برای لحظه لحظه زندگی الگویی عملی در مقابل چشمانشان قرار دهیم امام علی علیه السلام در این باره چنین توصیه میکند از دانش ما به کودکانتان بیاموزید که خداوند بدین وسیله منافعی به ایشان رساند. ری شهری، پیشین، ج ۴، ص ۳۶۸۰ امام صادق علیه السلام نیز به شیعیان خویش سفارش میکند که نونهالان خود را پیش از آن که افکار و اندیشه های انحرافی گمراهشان سازد با احادیث اهل بیت آشنا سازند. (همان) چه نیکو است که پدران و مادران هر شب و یا دست کم هر هفته در جمع خانواده چند آیه یا حدیث و یا برخی اشعار سازنده و داستانهای مفید را بخوانند و درباره آن به صحبت بنشینند. مهمترین موضوعاتی را که فرزندانمان باید با آن‌ها آشنا باشند بدین ترتیب فهرست کرد: خدانشناسی معرفی خدا و صفات او عدالت و حکمت الهی در آفرینش جهان و توضیح درباره بلاها و امتحانات راهنما شناسی شناخت پیامبران و فلسفه نبوت و آشنایی با امامان و کارکردهای آنان معادشناسی رستاخیز حسابرسی برزخ، قبر، کیفر و پاداش انسان شناسی رابطه انسان با خدا و جهان هستی نظارت خدا بر انسان، خلافت انسان در زمین علی قائمی، نگرش و رفتار دینی در دانش آموزان، ص ۳۳

محبت به پیامبر و اهل بیت

وظایف والدین تنها به آموزش برخی مفاهیم و ایجاد پاره ای از نگرشها محدود نمی شود، بلکه بر آن‌ها است که برخی گرایشهای مثبت را به فرزندان خود القا کنند و در جان های شان رسوخ دهند. محبت به خوبها و خوبیها و نفرت از بدها و بدی ها ایمن سازی قوی و مؤثری در مقابل هرگونه زشتی و گناه بوده محرکی به سوی کمال و ترقی معنوی به شمار می رود. محبت به معصومین علیهم السلام آنان را به حقایقی عینی و الگوهایی عملی مبدل ساخته امکان همانند سازی با آن‌ها را فراهم می آورد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در روایتی می فرماید: فرزندان خود را بر دوست داشتن پیامبرتان و محبت به اهل بیت او تربیت نمایید. ری شهری، پیشین، ج ۴، ص ۳۶۸۰

آموزش احکام شرعی

آشنا ساختن کودکان با وظایف و تکالیف شرعی آن‌ها نیز یکی از مسئولیت‌های مهم والدین است که با نزدیک شدن آن‌ها به سن بلوغ ضرورت بیشتری می‌یابد. فرزندان ما باید پیش از بلوغ به تدریج با احکام مورد نیاز همچون طهارت و نجاست وضو غسل، نماز، روزه و... آشنا شوند و روش مراجعه به توضیح المسائل را فراگیرند. همچنین از خجالت‌های بی‌مورد در پرسش از مسائل شرعی بپرهیزند.

ازدواج به موقع

یکی از وظایف مهمی که در روایات بر دوش والدین نهاده شده پیشگیری از انحرافات جنسی فرزندان است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله حقوق فرزندان بر والدین را این گونه می‌شمارد نام نیکو آموزشهای لازم و ازدواج به موقع (همان، ص ۳۶۷۹) چه نیکو است که پدران و مادران از یک سو با مراعات نکات تربیتی از بلوغ زودرس فرزندان که در اثر عوامل مختلفی مانند معاشرت با جنس مخالف مشاهده فیلم‌های نامناسب دوستی‌های ناشایست و... پدید می‌آید جلوگیری کنند و از سوی دیگر، با آموزش‌های لازم سن بلوغ عقلی آن‌ها را پایین آورند و به حد واقعی خویش که مقارن با بلوغ جنسی است برسانند. سپس زمینه ازدواجی ساده و پاکیزه را برای آن‌ها فراهم آورند.

۲-۸. پیشینه پژوهش

در رابطه با موضوع پژوهش مطالعات میدانی بسیار کمی صورت گرفته است. هر چند این تحقیقات به طور مستقیم به بررسی نقش تربیتی والدین پرداخته اند لیکن به شکل‌های مختلفی به این مطلب اشاره کرده اند که در ادامه به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود؛ اما در زمینه تربیت دینی پژوهشهایی صورت گرفته است که به طور عمده تحلیلی - اسنادی هستند و میتوان به تحقیقات نوروزی و بدیعیان (۱۳۸۸) با عنوان بررسی الگوی روابط انسانی در تربیت دینی با تأکید بر سیره امام حسین (ع) همت بناری (۱۳۸۵) در تکاپوی ارائه مفهومی نو از تربیت اسلامی با تأکید بر آیات و روایات بهشتی و نیکویی (۱۳۹۰) کاوشهایی در باب فلسفه تربیت دینی از دیدگاه اسلام جمالی زاده (۱۳۸۵) با عنوان تحلیل سیره شناسی و تربیت دینی برگرفته از الگوی عملی و روش تربیتی رسول اکرم (ص)، حسنی (۱۳۸۸)، روش‌های تربیت اسلامی در پرتو قرآن و نهج البلاغه و رحمانی (۱۳۸۲) که به بررسی روش شناسی تربیتی امام خمینی پرداخته اشاره کرد. همچنین نیک نژاد و همکاران (۱۳۸۶) در تحقیقی پژوهشی با عنوان تأثیر آموزش روش‌های تربیتی بر اساس دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی بر تغییر نگرش مادران در تربیت فرزندان به موضوع تربیت پرداخته و از دیدگاه خواجه طوسی هر یک از اعضای خانواده، تحت تأثیر کیفیت و ماهیت روابط پدر و مادر قرار می‌گیرند و تربیت فرزندان در سالهای اول زندگی تقریباً به طور کامل از طریق خانواده صورت می‌پذیرد و در این تحقیق به نقش مهم مادران در تربیت فرزندان اشاره شده است. سیلان اردستانی (۱۳۷۹) در طی تحقیقی به این نتیجه رسید که وضعیت اعتقادی والدین نقش مستقیمی در شرکت دانش آموزان در نماز ایفا میکند؛ البته این تحقیق میان میزان تحصیلات والدین و شرکت دانش آموزان در نماز جماعت تفاوت معناداری نیافته است. نصر و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیقی با عنوان بررسی فرا تحلیلی عوامل مؤثر بر جذب و شرکت دانش آموزان در نماز جماعت مدارس از عوامل فردی خانوادگی هم سالان، محیط و غیره به عنوان عوامل تأثیرگذار در شرکت دانش آموزان در نماز جماعت نام برده اند. آقا محمدی و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان بررسی نقش والدین در هدایت فرزندان به نماز جماعت و مسجد که بر روی ۳۶۰ نفر از دانش آموزان صورت گرفته است، به نقش مهم و بی‌بدیل والدین در هدایت و جذب فرزندان خود به فریضه الهی نماز اشاره کرده اند. کریمی (۱۳۸۰) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه نگرش مذهبی والدین و شیوه فرزندپروری آنان و نگرش مذهبی دختران به رابطه مثبت و معناداری بین نگرش مذهبی والدین و دخترانشان اشاره می‌کند. جوادی و سادی (۱۳۷۶) در مطالعه خود گرایش دانش آموزان دختر راهنمایی و پسر متوسطه به نماز را مورد بررسی قرار دادند نتایج این تحقیق نشان داد که عوامل مؤثر در گرایش دانش آموزان این مقطعه تحصیلی به نماز شامل دبیران دینی مربیان تربیتی

دوستان هم سالان والدین و محتوی کتب دینی هستند به نقل از سواری و همکاران (۱۳۸۰) حسینی و دلاویز (۱۳۷۱) پژوهشی را درباره علل عدم گرایش به نماز بر روی ۱۰۰۰ دانش آموز دوره راهنمایی و دبیرستان استان مازندران انجام داده اند و مهمترین علل عدم گرایش دانش آموزان به نماز را به شرح زیر عنوان کرده اند تنبلی و سستی عدم آگاهی و شناختی پیرامون فواید و آثار نماز عدم تأثیر نماز در اخلاق و رفتار نمازگزاران، عدم اهمیت افرادی چون پدر مادر و دوستان آنها به نماز است به نقل از بشلیده و دیگران (۱۳۸۲) کانتر (۲۰۰۰) بیان میکند که میزان تأثیر والدین بر روی نگرشهای فرزندان و رفتار آنها بسیار چشم گیر است. آنها نقش اساسی در شکل گیری اعتقادات فرزندانشان بازی می کنند و نگرشها و اعتقادات خود را به طور مستقیم و غیر مستقیم به کودکان انتقال می دهند و کودکان این تأثیر را از روی مشاهده اعمال و رفتار والدین میپذیرند نیک نژادی و همکاران، ۱۳۸۶، ۲۶. مصاحبی (۱۳۶۸) در تحقیق خود به این نتیجه رسیده است که بین گرایش به نماز در جوانان و سطح تحصیلات والدین رابطه مستقیم وجود دارد؛ یعنی با افزایش سطح تحصیلات والدین گرایش به نماز در جوانان افزایش می یابد به نقل از احمدی و امیری (۱۳۸۱) عمده تحقیقات انجام شده نشان می دهند که تربیت دینی توسط خانواده ها نقش اساسی در سلامت روان و سازگاری اجتماعی فرزندان دارند. همچنین پژوهشها مؤید این مطلب هستند؛ که مذهب میتواند خویشتن داری که عنصر اساسی در تربیت است را افزایش دهد و در این میان خانواده و به ویژه والدین میتوانند به عنوان اصلی ترین و اساسی ترین عنصر تربیت دینی تلقی شوند.

۳. اهداف تحقیق

هدف پژوهش حاضر بررسی سبکهای فرزند پروری و شیوهها و نقشهای الگویی والدین در تربیت دینی فرزندان با بهره گیری از آموزه های تربیتی قرآن کریم و روایات ائمه معصومین علیهم السلام است.

۴. سوالات تحقیق

سوال اصلی

آیا بین سبکهای فرزند پروری والدین با تربیت دینی فرزندان رابطه معناداری وجود دارد؟

سوالات فرعی

آیا بین نگرش مذهبی والدین و توجه به آموزه های تربیتی قرآن کریم و سیره ائمه اطهار علیهم السلام و تربیت دینی فرزندان رابطه معناداری وجود دارد.

آیا بین رعایت آداب دینی توسط والدین و تربیت دینی فرزندان رابطه معناداری وجود دارد.

آیا بین ساده زیست بودن والدین و تربیت دینی فرزندان رابطه معناداری وجود دارد.

۵. فرضیه های تحقیق

به نظر می رسد بین شیوهها و سبکهای فرزند پروری والدین و تربیت دینی فرزندان رابطه معناداری وجود دارد.

به نظر می رسد بین توجه والدین به آموزه های تربیتی قرآن کریم و سیره ائمه اطهار علیهم السلام و تربیت دینی فرزندان رابطه معناداری وجود دارد.

به نظر می رسد بین رعایت آداب دینی توسط والدین و تربیت دینی فرزندان رابطه معناداری وجود دارد.

به نظر می‌رسد بین ساده زیست بودن والدین و تربیت دینی فرزندان رابطه معناداری وجود دارد.

۶. روش تحقیق

در انجام این پژوهش از روش کتابخانه‌ای استفاده شد. در این روش پس از طراحی سوالات و فرضیه های پژوهش برای یافتن پاسخ به سوالات مطالعاتی و رسیدن به فرضیه های مطلوب به تحقیق پیرامون موضوع پژوهش و مطالعه کتب معتبر علمی پرداخته و مقالات و نظرات کارشناسان مورد بررسی قرار گرفت بدین منظور از اسناد و مطالب موجود در کتاب ها فرهنگ نامه ها مجلات فصلنامه ها و روزنامه ها و متون چاپی نمایه شده در بانک های اطلاعاتی و اینترنت بهره‌برداری لازم انجام گرفت.

۷. نتیجه گیری و پیشنهادها

محتوای تربیت دینی و آموزش فرزندان لازم است که بر پایه اصول و باورها و آموزه‌های قرآنی و دینی تنظیم و پایه گذاری شوند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که نگرش مذهبی والدین نقش اساسی در تربیت دینی فرزندان به دنبال خواهد داشت و بین این دو مقوله ارتباط و وابستگی بالایی وجود دارد؛ یعنی داشتن دیدی مثبت یا منفی در مورد مذهب به طور قطع بر ذهن فرزند تأثیر مثبت یا منفی به جای خواهد گذاشت. پس اینجا است که نقش خانواده و به ویژه نقش والدین در تربیت دینی فرزندان مشخص خواهد شد. بسیاری از رفتارها و گرایشهای افراد از قبیل گرایش به نماز و روزه شرکت در کارهای خیر و اهمیت دادن به وظایف و تکالیف دینی اغلب متأثر از تجارب خوشیند تربیتی آنان در خانه و خانواده است؛ بنابراین وظیفه ذاتی و اولیه والدین است که در دوران کودکی به دلیل اهمیت فوق العاده آن آموخته های مذهبی و دینی را با تجارب و احساسات خوشیند گره بزنند که در این زمینه می توان به نتیجه تحقیق کریمی (۱۳۸۰) و کانتر (۲۰۰۰) اشاره کرد. در تحقیقات جانبی دیگری نقش مذهب در سایر مؤلفه ها از جمله شاد کامی بررسی شده است و نتایج نشان داده اند که مذهب یکی از فاکتورهای مهم در میزان شاد کامی افراد است و بیشک این شادکامی توجه به ارزشها و اهداف معنوی و عشق به خداوند متعال را صد چندان میکند که میتوان به نتایج تحقیق صحرائیان و همکاران (۱۳۹۰) اشاره کرد. از دیگر نتایج تحقیق رعایت کردن آداب دینی والدین و تأثیر گذاری آن در تربیت دینی فرزندان است. برای اینکه الگوپذیری فرزندان از والدین به خوبی صورت گیرد، نیاز است که کردار و گفتار یکی شود. آنچه والدین میگویند و به آن عمل مینمایند به منزله حجت تلقی شده و از اعتبار خاصی برخوردار خواهد بود. اغلب رفتارهای انسان بر اساس یادگیری است و اولین و مهمترین پایگاه یادگیری افراد کانون خانواده است؛ چرا که بسیاری از نخستین مهارتها در سالهای اول زندگی فرا گرفته میشوند و در این مرحله است که نخستین نصف النهار شخصیت فرد شکل میگیرد. بدیهی است چون افراد انسانی عاشق کمال و جمال اند، وقتی به طور عملی با رفتار پدران و مادران که مظاهری از این کمال و جمال هستند برخورد کنند بی اختیار شیفته و بی قرار شده و به سوی الگوی خوب جذب میشوند تا در پرتو این نزدیکی به همانند سازی بپردازند. کودکان در تقلید پذیری مشهور هستند؛ آنها بسیاری از رفتارها و حرکات را از طریق تقلید کردن از دیگران و بزرگترها می آموزند به همین دلیل میگویند وقتی که قصد آموزش رفتاری را به کودکان دارید الگوی خوبی از آن رفتار را در معرض دید آنان قرار دهید تا آنها به تبعیت از آن الگو بپردازند.

حضرت امام صادق (ع) فرمودند: کونوا دعاه الناس بغير السننکم؛ یعنی مردم را به غیر زبان هایتان به راه خدا دعوت کنید. ایشان دعوت با عمل را مؤثرتر از دعوت از طریق سخن می دانست. خداوند برای هدایت انسانها الگویی ارزشمند و متعالی در معرض دید آنها قرار داده است و می فرماید: «و قد کان لکم فی رسول الله اسوه حسنه؛ پس به درستی که پیامبر (ص) برای شما اسوه نیکویی است قرآن کریم نیز از تأثیر گذاری رفتار و گفتار خانواده بر فرزندان خبر میدهد که بسیاری از اقوام منحرف گذشته به خاطر آداب و رفتار خانواده های خود به دره هولناک رذایل اخلاقی سقوط کردند چنانچه میفرماید: «وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءنا وَ هُنكأ مآ كآر زشتی انجام می دهند میگویند پدران خود را بر این عمل یافتیم قرآن کریم سوره اعراف، آیه ۲۸ در آیه دیگر می فرماید: «وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءنا وَ هُنكأ مآ

آن‌ها گفته شود؛ از آنچه خدا نازل کرده است، پیروی کنید می‌گویند نه ما از آنچه که پدران خود را بر آن یافتیم، پیروی می‌کنیم قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۱۷۰. نتایج تحقیقات میدانی ثابت کرده اند والدینی که در انجام مراسمات دینی به طور عملی شرکت می‌کنند، فرزندان آن‌ها نیز دقیقاً آن اعمال را انجام می‌دهند که میتوان به نتایج تحقیقات نصر و همکاران (۱۳۸۷)، آقا محمدی و همکاران (۱۳۸۹) جوادی و سادی (۱۳۷۶) و حسینی و دلاویز (۱۳۷۱) که هر کدام از زوایای خاص نتیجه تحقیق حاضر را مورد تأیید قرار می‌دهند اشاره کرد. ساده زیست بودن والدین مؤلفه دیگری بود که در جریان پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفت و با تربیت دینی فرزندان پیوند خورد و همبستگی نسبتاً بالایی میان آن دو به دست آمد؛ اگرچه تاکنون هیچ تحقیق میدانی در این زمینه با بررسیهای که صورت گرفته، یافت نشده است، اما می‌توان نتیجه تحقیق را با نمونه‌های عینی که عبارت است از راه و روش بزرگان دین از جمله رسول مکرّم اسلام (ص)، علی (ع) و حضرت زهرا (س) که هر سه بهترین الگو از یک انسان کامل بوده و خواهند بود پیوند داد که در اینجا به ساده زیستی شاگرد راستین مکتب نبوی و علوی حضرت زهرا (س) اشاره خواهیم کرد؛ روزی سلمان فارسی چادر کهنه ایشان را دید که با لیف خرما دوازده جای آن وصله شده بود متعجب شد و با گریه چنین گفت: دختران قیصر و کسری در سندس و حریرند و دختر محمد (ص) روپوشی کهنه بر تن دارد که دوازده جای آن وصله شده است. آن حضرت گفت: یا رسول الله (ص)! سلمان از لباس تعجب کرده است، قسم به آنکه تو را به حق مبعوث فرمود پنج سال است که من و علی جز یک پوست گوسفند نداریم که روزها بر روی آن به شترمان علف میدهیم و چون شب فرا می‌رسد آن را فرش میکنیم و بالش ما از پوستی است که درون آن از لیف خرما پر شده است (بحار الانوار، ج ۳۰۳۸).

منابع

۱. آقا محمدی، جوادی و همکاران (۱۳۸۹). بررسی نقش والدین در هدایت فرزندان به نماز جماعت و مسجد ماهنامه مهندسی فرهنگی سال سوم، شماره ۳۹ و ۴۰.
۲. آقا محمدی، جوادی (۱۳۹۰) نگاهی به مبانی نظری آسیبهای اجتماعی در حوزه خانواده؛ سندی: انتشارات نوبیان
۳. آندره بلوش مارک (۱۳۷۷) رشد روانی عاطفی کودک ترجمه فرشته توکلی مؤسسه انتشاراتی واژه صبح تهران
۴. اثنی عشر، مریم (۱۳۷۸) بررسی رابطه الگوهای خانواده و باورهای مذهبی با وضعیت های هویت در نوجوانان شهر اصفهان پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی دانشگاه فردوسی مشهد.
۵. ه احمدی (۱۳۶۴). اصول و روش‌های تربیت در اسلام، جهاد دانشگاهی
۶. احمدی، غلامرضا و سید محمدرضا امیری (۱۳۸۱) بررسی پاره ای از ویژگی های شخصیتی خانوادگی و آموزشی دانش آموزان نمازگزار پسر دوره راهنمایی منطقه جی شهر اصفهان»، فصلنامه علمی - پژوهشی علوم انسانی الزهرا (س)، سال ۱۲، شماره ۴۲
۷. اسفندیاری، غلامرضا (۱۳۷۴) بررسی و مقایسه شیوه‌های فرزندپروری مادران کودکان مبتلا به اختلالات رفتاری و مادران کودکان بهنجار و تأثیر آموزش مادران بر اختلالات رفتاری فرزندان پایان نامه کارشناسی ارشد انستیتوی روان پزشکی تهران
۸. باقری خسرو (۱۳۸۴) نگاهی دوباره به تربیت اسلامی جلد اول، تهران: انتشارات
۹. مدرسه باقری مسعود (۱۳۷۲) بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری و پیشرفت تحصیلی با انگیزه پیشرفت در دانش آموزان پسر دوره راهنمایی شهر اهواز پایان نامه فوق لیسانس دانشگاه شهید چمران اهواز
۱۰. بشلیده کیومرث و همکاران (۱۳۸۲). بررسی عوامل مؤثر درون مدرسه ای جذب دانش آموزان مقطع متوسطه استان خوزستان به نماز مجله علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز دوره سوم سال دهم شماره های ۳ و ۴
۱۱. بهشتی سعید و روشنگر نیکویی (۱۳۸۹) کاوشهایی در باب فلسفه تربیت دینی از دیدگاه اسلام فصلنامه روان شناسی تربیتی، سال ششم، شماره ۱۸

- ۱۲ تقوی نسب سیده نجمه و همکاران (۱۳۸۸) ضرورت نوآوری در روش‌های تربیت دینی از منظر مبانی علمی دینی و فلسفی؛ دو فصلنامه تربیت اسلامی، سال چهارم شماره ۹
- ۱۳ جزایری مهناز (۱۳۸۴) شخصیت پیشرفته تهران انتشارات جهاد دانشگاهی
- ۱۴ جمالی زاده احمد (۱۳۸۵) سیره شناسی و تربیت دینی مجله مطالعات ایرانی؛ سال پنجم، شماره ۱۰
- ۱۵ جواد، معصومه (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزند پروری با سبک‌های هویت و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر پایه دوم رشته علوم تجربی دبیرستان های شهر تهران پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم تربیتی، دانشگاه تربیت معلم
۱۶. جواد آملی، عبدالله (۱۳۷۲) شریعت در آینه معرفت تهران مرکز نشر فرهنگی رجاء
۱۷. حاجی بابایی حمیدرضا (۱۳۹۱) نقش خانواده در تربیت اسلامی؛ ماهنامه پیوند شماره ۳۹۷
۱۸. حجتی، سید محمد باقر (۱۳۸۵) اسلام و تعلیم و تربیت؛ تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی
۱۹. حسنی، سید محمد ابراهیم (۱۳۸۴) روش‌های تربیت اسلامی در پرتو قرآن و نهج البلاغه دو ماهنامه علوم انسانی سال چهاردهم، شماره ۵۷
- ۲۰ خادیمیان ملیحه السادات (۱۳۷۳). بررسی رابطه نگرشهای تربیتی والدین با عزت نفس دانش آموزان پایان نامه فوق لیسانس دانشگاه تربیت مدرس
- ۲۱ خداقلی، معصومه (۱۳۸۹) بررسی رابطه بین شکاف نسلها شیوه‌های فرزند پروری و سلامت روان پایان نامه کارشناسی رشته روان شناسی عمومی، دانشگاه پیام نور کرج.
- ۲۲ داوودی، محمد، نقش علم در تربیت دینی انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (قم) ۲۳ دلاور، علی (۱۳۷۵) روش تحقیق در روان شناسی و علوم تربیتی، تهران، نشر ویرایش ۲۴. دلاور، علی (۱۳۷۶) مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی انتشارات رشد تهران
۲۵. رشیدی زینب (۱۳۸۷) بررسی تفاوت بلوغ عاطفی بین مردان و زنان متأهل، پایان نامه کارشناسی دانشگاه پیام نور کرج
- ۲۶ رضایی زارچی رضا و اکبر رهنما (۱۳۸۸) بررسی نسبت جهانی شدن با تربیت دینی؛ ماهنامه مهندسی فرهنگی سال سوم، شماره ۳۸
- ۲۷ رضایی، محمود (۱۳۷۵). بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری مادران و بلوغ اجتماعی دختران دانش آموز سال اول دوم و سوم مدارس راهنمایی اداره آموزش و پرورش منطقه ۶ تهران پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم تربیتی، دانشگاه تربیت معلم.
- ۲۸ رفیعی، بهروز (۱۳۷۸) کتابشناسی توصیفی و موضوعی تعلیم و تربیت در اسلام، تهران مرکز مطالعات فرهنگی بین المللی
۲۹. رهبر، محمد تقی (۱۳۸۵) اخلاق و تربیت اسلامی؛ تهران: انتشارات سمت.
- ۳۰ زارع پور، زهرا (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری و بلوغ عاطفی دختران نوجوان منطقه ۱ تهران پایان نامه کارشناسی رشته روان شناسی عمومی دانشگاه پیام نور کرج
- ۳۱ سادات نجومی زهرا (۱۳۹۰) تربیت دینی کودکان و خانواده ماهنامه پیوند شماره ۳۸۱، ۱۳۹۰
- ۳۲ سادات محمد علی (۱۳۸۲) اخلاق اسلامی تهران: انتشارات سمت.
- ۳۳ سیلان اردستانی شمسی (۱۳۷۹) راههای گسترش فرهنگ نماز در بین دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان اردستان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۳۴ سرمد زهره بازرگان عباس حجازی الهه (۱۳۷۸) روش‌های تحقیق در علوم رفتاری انتشارات آگاه تهران
- ۳۵ شریعتمداری علی (۱۳۶۹) روانشناسی تربیتی تهران: انتشارات امیر کبیر
- ۳۶ شعاری نژاد علی اکبر (۱۳۷۳) روانشناسی رشد تهران انتشارات اطلاعات
- ۳۷ شکوهی، غلامحسین (۱۳۷۸) تعلیم و تربیت و مراحل آن مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی

- ۳۸ صالحی اکبر و مصطفی یاراحمدی (۱۳۸۷) تبیین تعلیم و تربیت اسلامی از دیدگاه علامه طباطبایی با تأکید بر هدفها و روش‌های تربیتی دو فصلنامه تربیت اسلامی سال سوم، شماره ۷
- ۳۹ صحرائیان، علی و همکاران (۱۳۹۰) رابطه نگرش مذهبی و شادکامی در دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز فصلنامه افق دانش دانشگاه علوم پزشکی گناباد دوره هفدهم، شماره ۱
- ۴۰ عطاران، محمد (۱۳۶۶) آرای مریبان بزرگ مسلمان درباره تربیت کودک تهران سازمان پژوهش و برنامه ریزی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۴۱. قائمی، علی (۱۳۸۰). بلوغ نشر سپید، تهران.
۴۲. کریمی، منیره (۱۳۸۰) بررسی رابطه نگرش مذهبی والدین و شیوه فرزندپروری والدین و نگرش مذهبی دختران دانشگاه الزهرا دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی پایان نامه کارشناسی ارشد
۴۳. کریمی، یوسف (۱۳۷۰) روان شناسی شخصیت انتشارات دانشگاه پیام نور تهران
۴۴. کفایت، محمد (۱۳۷۴) بررسی ارتباط شیوه‌ها و نگرشهای فرزندپروری با خلاقیت و رابطه خلاقیت با هوش و پیشرفت تحصیلی بر روی دانش آموزان سال اول دوره متوسطه شهرستان اهواز پایان نامه فوق لیسانس دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۴۵ ماسن، پاول هنری، کیگان، جروم، هوستون آلتا کارول کانجر، جان جین وی (۱۳۷۷) رشد و شخصیت کودک ترجمه مهشید، یاسایی چاپ سیزدهم نشر مرکز تهران
۴۶. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۸
۴۷. مصباح، محمد تقی سلسله درسهایی درباره معرفت دینی (۲) فصلنامه مصباح، شماره
- ۴۸ مرتضی مرتضی (۱۳۶۹) تعلیم و تربیت در اسلام تهران، انتشارات صدرا.
- ۴۹ مهرایی زاده هنرمند مهناز نجاریان بهمن بحرینی شهناز (۱۳۷۹) رابطه شیوه‌های فرزند پروری با سلامت روانی و هماهنگی مؤلفه‌های خود پنداشت، مجله روان شناسی و علوم تربیتی سال چهارم، شماره ۱.
- ۵۰ مهرافروز حجت الله (۱۳۷۸). بررسی رابطه بین نگرش نسبت به شیوه‌های فرزند پروری مادر با مکان کنترل و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم تهران، دانشکده علوم تربیتی.
- ۵۱ نصر، احمدرضا و همکاران (۱۳۸۷). بررسی فراتحلیلی عوامل مؤثر بر جذب و شرکت دانش آموزان در نماز جماعت مدارس فصلنامه نوآوریهای آموزشی سال هفتم شماره ۳۶
- ۵۲ نوروزی رضا علی و راضیه بدیعیان (۱۳۸۸) الگوی روابط انسانی در تربیت دینی با تأکید بر سیره امام حسین (ع) فصلنامه اندیشه دینی دانشگاه شیراز، شماره ۳۳ ۱۳۸۸
- ۵۳ نیک نژادی، فرزاد و همکاران (۱۳۸۶) تأثیر آموزش روش‌های تربیتی بر اساس دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی بر تغییر نگرش مادران در تربیت فرزندان فصلنامه دانش و پژوهش در علوم تربیتی شماره ۱۴
- ۵۴ همت بناری علی (۱۳۸۵) در تکاپوی ارائه مفهومی نو از تربیت اسلامی با تأکید بر آیات و روایات دو فصلنامه تربیت اسلامی، سال دوم، شماره ۳.
- ۵۵ یاسایی مهشید (۱۳۶۸) رشد و شخصیت کودک تهران: نشر مرکز.
- ۵۶ یوسفی، زین ساز (۱۳۸۸) بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزند پروری والدین و تأثیر آن در کنترل خشم فرزندان ۱۸ - ۱۶ ساله منطقه ۶ تهران پایان نامه کارشناسی رشته روان شناسی عمومی دانشگاه پیام نور کرج.